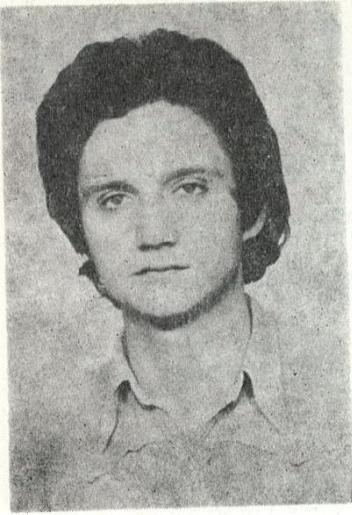

CUNICULUS

atila balaž

ATILA BALÁZ (BALÁZS ATTILA) rođen je 1955. u Novom Sadu. Studirao je madarski jezik i književnost. Objavljen mu je roman *Cuniculus*, »Forum«, Novi Sad 1980. Živi u Novom Sadu.

Tragajući za poreklom i objašnjenjem ovo like radoznalosti koja se krila u Zekanu, prelistao sam i priručnik ODGAJANJE DOMACIH ŽIVOTINJA i tu sam, u poglavljima namenjenom mlađim ljubiteljima životinja, našao na sledeći naslov: UZGOJ I DRŽANJE DOMACEG ZECA. Podnaslov: POREKLO DOMACEG ZECA – upravo to što me je zanimalo. U tekstu sam našao na izraz »zečeva za klanje«, koji mi je neprijatno zasmetao, jer niti sam bio u stanju, niti sam želeo da ga poistovetim sa Zekanom. Setio sam se gomile mesa na dedinom stolu, koja se pušila i sladunjavao mirisala na krv, i meni je već tada ta gomila izgledala kao rezultat nemilosrdnog, zlikovačkog pokolja. Srećom, u poglavljju o Zekanovom poreklu ovaj izraz nije više upotrebljavan, stekao sam skoro utisak da ga na veoma delikatan način izbegavaju, i tu sam našao i na pojam radoznalosti, međutim, pisac knjige je elegantno zaobišao ovu temu, tako da sam bio primoran da potražim druge izvore. Ali, podimo redom!

Nema sumnje da je daleki predak domaćeg zeca zapravo kunić, poznat pod svojim latinskim imenom kao **ORYCTOLAGUS CUNICULUS**, vrsta koja se kasnije odomaćila širom Evrope. Po jednom veoma rasprostranjenom i ujedno pogrešnom mišljenju, predak domaćeg zeca je poljski zec, koji ima slično krzno, ali koji je ipak samo rodak, no ne i predak domaćeg zeca — to je nepotично dokazano istraživanjima obavljenim po najnovijim, savremenim metodama. Dakle, predak domaćeg zeca je isključivo gore pomenuti kunić, dottični *Orytologus cuniculus*. Kao neoboriv dokaz u korist ove tvrdnje navodi se i ona više puta proverena činjenica (biološki zakon), po kojoj se domaći zec ukrušta s kunićem, ali nikad s poljskim zecom, niti se kunići upuštaju u odnose ove vrste s poljskim zečevima. Dometikaciju (priptomljavanje) zečeva čovek je započeo znatno kasnije no što je to učinio s ostalim vrstama domaćih životinja. Dok konji, psi, rogata stoka, ovce ili svinje imaju za sobom više hiljada godina u službi čoveka, dotle je, po svemu sudeći, priptomljavanje kunića započeto, na teritoriji današnje Španije i Portugalije, tek početkom naše ere. I tu se nameće, meša, gura svoj nos u našu pripovest ubožnjena, nepouzdana istoriografija s motivom radoznalosti, kojoj ipak polazi sa rukom da pobliže osvetli neke stvari! Saslušajmo, dakle, šta ima da kaže anonimni istoriograf! Desilo se to u ono vreme kada su legije slavnog Crispianusa rečdale jednu za drugom sve sjajnije i sjajnije pobeđe nad otpadničkom vojskom pobunjene provincije *Oryctuma* (šezdeset posto ove teritorije danas pripada Španiji, a ostatak Portugaliji). Vojnici XI rimske legije smestili su svoj logor na jednom blago brežuljkastom terenu, i budući da su bili veoma umorni, svi su smesta zaspali, izuzev borca po imenu *Cuniculus*, koji je toliko strahovao od mogućeg neprijateljskog prepada, da ni za trenutak nije dozvolio sebi da sklopi oči. Probdeo je čitavu noć, i kada je nočna tama počela da se kida, obuzeo ga je neprijatan osećaj da ga posmatraju. Uznemiren do krajušnjih granica, odmeravajući mogućnosti bekstva, sav ukočen, čekao je dalji razvoj događaja. Koliko je bio napet, gotovo je sigurno da bi i najneznatniji šum bio dovoljan da potrci i, bogme, da i istriči iz sveta! U takvom stanju dočekao je zoru, kada je i imao šta da vidi: na njega su bili prikovanii pogledi stotine i stotine usiju koji su virili iz zemlje. Nije bio u stanju ni da mrdne, toliko se prepao. Jupitera mu, šta je to sad!? Podzemni magarcil? Smesta se setio da su u ovim krajevinama neprestano nailazili na bezbroj jama, naročito sinoć, kada su tragali za odgovarajućim mestom za logorovanje, i tako — kada ga je strah malo na-

pustio — polako je shvatio da se ne radi o magarcima, ni u kom slučaju, već o nekim životinjama sličnim krticama, barem što se tiče načina života, i da su one udarile logor usred njihove kolonije. Svejedno, nije se micao, čekao je. Jedna od ovih malih životinja oprezno je izmilačila iz svog tunela, zatim je selila i počela da mrda velikim ušima, što je Cuniculusa prekomerno razveselilo, jedva je izdržao da ne prsne u grohotan smeh. Životinjica je proužala koja po vazduhu i nakon dužeg oklevanja privlačila je bliže Cuniculusu i spustivši se na zadnju polovicu, ponovo je zajednila ušima. Videlo se na njoj jasno da je muči strašna neodlučnost. Jedno oko držala je na Cuniculusu, drugo na svojoj jami, kako bi i na najmanji sumnjivi pokret mogla glavačke da skoči u tunel. (Dijalektika privlačnosti-odbojnosti!) Nakon izvesnog utezanja, nedoumice, kunić se, malo pomalo, tako približio Cuniculusu da je naš ratnik procenio da bi jednim hitrim zahvatom mogao da ga ščepa, međutim, jedva da je i posmerio ruku, mali stvor se — kao iz pračke — stušio nazad u svoju rupu, na šta se Cuniculus veoma začudio videći okretnost i hitrost ovih podzemnih stvorenja. Dotle istoriografija. O daljim dogadjajima samo ukratko. Crispianusove legije su i u odlučujućem boju izvojevale sjajnu pobedu, neprijatelja su razbili i raspršili na sve četiri strane sveta, pobuna je ugušena. Glasnicima je povereno da, što je moguće brže, javje u Rim radosnu vest. Jedan od glasnika bio je i Cuniculus, poznat po svojoj hitrosti. On je zajedno s ostalim teklićima krenuo pešice, budući da je neka podmukla, zarazna bolestina pokosila sve atove u sastavu Crispianusovih legija. Da nije našla ova epidemija, ne bi ni Cuniculus bio određen za glasonošu. Cuniculus, dakle, koji je u legiji bio poznat po kukavičluku, ali istovremeno i po radoznašoj prirodi, što je ovog čoveka učinilo nepredviđljivo hirovitim u tolikoj mjeri da je ponekad, udovoljavajući svojoj grđnoj radoznašlosti, činio i sasvim nepomišljene, ponekad i fatalne stvari, dovodeći čak i svoje drugove u opasnost. Cuniculus je startovao u neviđenom tempu i već nakon prvih deset kilometara ostavio je za sobom ostale tekliće. Pomisliši, međutim, na ukupnu dužinu puta koji je imao pred sobom, učinilo mu se da su na naporu jednog njegovog nekadašnjeg grčkog kolege — koji je zapao da na pravom mestu obznameni ishod neke druge, ne manje važne bitke — u poređenju s njegovim zadatkom obična jutarnja fiskultura, po je malčice usporio i prepustio se, bez svoje volje, lepotama pejzaža: suri, negostoljubivi planinski predeli postepeno su postali bregoviti, pitomi, i kada su se pojavile prve rupe pored puta, Cuniculus je već tačno znao gde se nalazi. Prešao je u kas, nije želeo ni slučajno da propusti priliku da poslednji put osmotri ova čudna, duguhu stvorenja, ukoliko bi ona, naravno, provirila iz svojih tunela. Polako, ali na veoma podmukovala način, počela ga je golicati znatiželja, koja je postepeno prerasla u neodoljivu želju: nije mogao da odoli iskušenju, morao je da skrene s puta. Quidquid agis, prudenter agas, respice finem! Što god činiš, čini promišljeno, i računaj s posledicama! Šta se nadalje desilo, znamo iz priče koja je od tada prenošena s kolena na koleno, s oca na sina. Iz istorijskih spisa upravo se ovaj deo zagubio tokom stoljeća. Kunići se radaju znatiželjni — tako počinje priča. I mali Kuki imao je jedva nekoliko nedelja kada je već počeo da se raspituje: mamice, zašto stanujemo pod zemljom; mamice, što je ovo, šta je ono? Jednog jutra majka mu se ovako obratila:

— Da nisi danas napustio našu jamu, sine! Napolju se mo-
ta neki čovek.

— Kako si rekla, mamice? Ko se mota oko plota?

— Čovek, sine. ČOVEK!

ČOVEK? Kako čovek izgleda, mamice? Budi strpljiv sine, treba čekati da se malko udalji, onda ćemo proviriti iz rupe pa ćeš ga videti. I ja bih volela da ga osmotrim valjano, ali za sada je om veoma blizu naše jame. Nuk Kuki ne bi bio kunić da nije bio nestrpljiv, i pre no što je njegova majka mogla išta da učini, projurio je kroz predsoblje i turio glavu u svet. Doduše, samo do visine očiju, ali ovako ljubopitljivi kunići uvek smetnu s umu da su im uši predugačke i zaboravljaju da ih pritinje. Cuniculus ga je bez napora zgrabio i izvukao iz tunela. HOPLA-LA! Držeći ga čvrsto za uši, podigao ga je visoko i dobro pogledao, zatim je skinuo togu koja mu je već ionako bila samo na smetnji, dobro zamotao malog kunića i nastavio da trči, koliko ga noge nose. Tako je Kuki dospeo u Italiju, gde je ubrzo postao prvorazredna atrakcija. Bogati, dobrostojeći ljudi masovno su dolazili iz svih, pa i najudaljenijih provincija Carstva da vide dugouho čudo. Svi su se oduševljavalni, svi su hteli da ga kupe, ali Cuniculusa nije bilo lako navesti da se osloboди koke koja mu je nosila zlatna jaja. Jer, u bogatim, dobrostojećim krugovima skoro da su prezreli onog ko još nije video kunića, bilo je čak primera da su takvi pojedinci izvrgavani podsmehu, štaviše, uvredljivim rečima, pa su i oni požurili da što pre posete Cuniculusa i da ga uz pomoć gomile zlatnika privole da i njima pokaže ono nešto. Cuniculus nije bio lud, nije se dao dugo nagovaratiti. Nije prošlo mnogo vremena, kupao se u zlatu, nije znao šta će od sreće. Ali sreća njegova, međutim, nije dugo potrajala. Stvar je dospela do uha surevnjivom, gramežljivom gospodaru Imperije, koji je bez razmišljanja izdao nalog da se Cuniculus uhapsi i likvidira, a kunić da mu se privede. Latinsko ime kunića i dan danas čuva ime i uspomenu na Cuniculusa i na nekadašnju provinciju nekadašnjeg grdnog Rimskog car-

stva, pradomovinu kunića. Imperator je naredio, pod pretnjom smrte kazne, da svaki legionar u povratku iz provincije Oryctum obavezno donese najmanje dva kunića — po mogućству jednog dečaka i jednu devojčicu! — i vojnici su se, naravno, pokorili naredbi. (Mnogi su doneli i trećeg, za domaću upotrebu, sakrivenog u bisagama, ali kako to već obično biva, neki dupeuvlakač ih je otkucao i vojnici su životom platili svoju drskost — kao što čemo ubrzano videti, i ne toliko nepravedno, ali Imperator to još tada nije mogao ni da sluti.) Cuniculosava posmrtna osveta, bila je, međutim, krvava. Rimljani su osnovali velike farme za uzgajanje kunića — bile su to velike rupe u koje su puštani kunići koji su već sami izgradili sisteme podzemnih hodnika, razmnožavajući se, usput, shodno svojoj rasplodnoj prirodi, vrtoglavom brzinom, tako da je uskoro Imperiji pretila opasnost da jednostavno propadne. Kunići su, naime, bukvalno potkopali temelje Carstva i na taj način su, bez svoje volje, pripremili teren najezdji varvarskih hordi. Imperatora je obuzela strahovita griza savesti, potpuno je izgubio apetit, patio je od hroničnog začepljenja creva, sve na nervnoj bazi, mučila ga je nesanica, a ako bi konačno, ipak na kratko vreme zaspao, sanjao je užasne snove, s kunićima, vrištao je jezivo, i na kraju je otisao (egzitus). Njegov naslednik — koji je možda malčice pomogao svom ocu da umre — odmah je izdao čuvenu naredbu po kojoj svaki rimski građanin, u interesu odbrane domovine, mora da pojede (u početku svaki drugi dan, a kasnije već i svakodnevno) onoliko kunića koliko želudac dotičnog građanina može da podnese — već i samo zbog toga što su kunići, jurišajući iz svojih podzemnih labyrinata, opustošili znatan deo letine. Ispostavilo se da je meso kunića ukusna, lako svarljiva, kalorična hrana. Kaznene ekspedicije, vrbowane ad hoc, isterale su što vatrom, što dimom, more kunića iz podzemnih hodnika. Te kuniće su pohvatili i internirali u velike i nadasve stravične kavezologore. Tako je započeo kunićarski rat. Trgovci su groznicavo radili i razrašljali kuniće, tako je dugouško dosegao i u naše krajeve. Izdmljene hodnike zalili su vrućim katranom — na bes i zaprpašće kasnijih italijanskih zemljoradnika — tako da kunićima nije preostalo ništa drugo no da se zbiju u hajdučke družine koje su pustošile zemlju i koje su se, vremenom, ujedinile u organizovanu vojsku, vodeći gerilski rat, ne prezrajući da se ponekad i frontalno sukobe s rimskim legijama. A gradanima slavnog Rima kunići, odnosno njihovo meso preko mera se osladilo, pa su zatočenike ogromnih kaveza pretvorili u debela, lenja stvorenja bez ikakve volje za životom, hraneci ih razni otpadcima, toveći ih često i njihovim sopstvenim mlađuncima — protiv ovakvog nečovečnog postupka iz glavnog štaba združenih odreda kunića u više navrata se najenergičnije protestovalo. Od ovih prividno kompromisnih rešenja — koja su pre bila usmerena da reše pitanje životnog prostora — najlukaviji je bio onaj takozvani PLAN VODENOG ZECA, međutim, ova zamisao pokazala se kao sasvim besmislena. Odmah nakon prvih pokušaja ostvarenja ovog plana, kunići su shvatili šta se zapravo krije iza njega. I ovako ozbiljan rat poprimio bi kudikamo veće razmere da u odsudnom momenatu u taboru kunića nije izbila fatalna mikrosatična epidemija, koja je desetkovala njihove redove. Rimmska privreda, koja je ionako bila u nezavidnom položaju, dospela je u još beznadniju situaciju, suočivši se s još većim atrocitetima. Bilo je nevolja s letinom, bilo je nevolja s okupom letine, bilo je nevolja s platama, te nevolja s vernošću plaćenika, i kao što u takvim prilikama obično biva, digla je svoju rugobrunu glavu ANARHIJA. Iskoristivši ove unutrašnje teškoće zemlje, varvari su navalili na Imperiju, i njihov vođa, Kodor, stigao je ubrzo pod same kapije Rima.

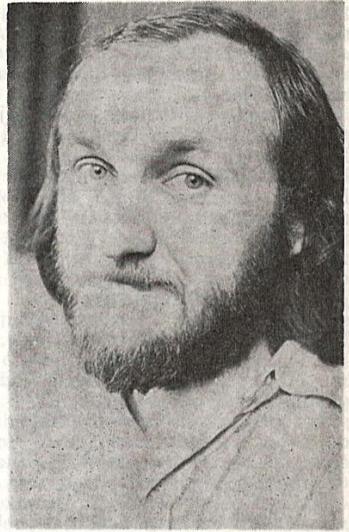
Točak istorije se ovde snažno zamahuo: u razdoblju feudalnog društva svedoci smo postojanja jedne već formirane zeče aristokratije, koja se neometano šeta gore-dole po žbunovito-gajevitim kneževskim i velmoškim perivojima i parkovima. Koliko-toliko prtipotomljeni kunić tada je već bio poznat širom sveta, kada su i nastale razne varijante boje krzna domaćih kunića, odnosno, zečeva, koji su bili preci današnjih podvrsta. Osim domaćeg zeca, mada pod neuporedivo nepovoljnijim životnim uslovima, održao se na slobodi i kunić, a od nemirnih predstavnika ove vrste, koji već nisu bili voljni da se vrate u podzemne hodnike, nastao je poljski zec, koji već u ono vreme nije htio da ima nikakve veze sa svojim, navodno: prostituisanim, rođaćima, to jest, s domaćim zečevima, ali ni s kunićima, koji su se i nadalje krili pod zemljom. Što se tiče dalje sudbine domaćeg zeca: odgajivanje domaćih zečeva, kao i oplemenjivanje vrste, naročito je uzelo maha sredinom prošlog stoljeća, kada su ljudi stvarali gradske maseobine u koje su poneli i već sasvim prtipotomljene zečeve, koje su mogli da uzgajaju i u sasvim skušenom prostoru. Kasnije je dobar deo zečeva istisnut iz gradova. Tu prestaje i istorijat Zekanovih daljih predaka. Kao što smo videli, o poreklu same znatiželje nismo saznali bog zna šta. I sama priča je pošla od one gotove, odnosno date činjenice, da se zec rodio kao radoznao. Ovoga puta ne bih razmatrao, u okviru ovog istorijata, poglavje koje se odnosi na telesne i duhovne odlike Cunicilusa, niti ona misteriozna sazvučja koja vladaju među zečevima — neka idu, za sada, bestraga.

(odломak iz romana)

S mađarskog preveo
Arpad Vicko

mrtva priroda iz pedesetih godina

antal bognar

ANTAL BOGNAR (BOGNAR ANTAL) rođen je 1951. u Starom Žedniku. Apsolvirao je mađarski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Operativni urednik časopisa »Uj Symposions«. Objavio je knjigu pripovedaka *Tekstilita* (Textilia), »Forum«, Novi Sad 1976.

Poslednjih dana raspusta, ona bezgranično razvučena gomilica peska u ugлу dvorišta bivala je poprište prave-pravcate bitke: ako učesnici večno istog pozorja koje se iz dana u dan ponavljalo u uvez novoj varijanti, oživele bi tih popodneva, a nekad već i rano izjutra, male boćice za lekove i esencije za spravljanje likera u ulozi vojnika, prebacujući se po neravnim, teškom terenu — traktorima, teškim kamionima i drugim sredstvima za transport trupa, skelepanim od drveta — sprovodeći manevre prigodne strategije, sledeći obrte jedne — na licu mesta nastale — dramaturgije.

Đrđe i Andor umeli su da smisle izvrsne igre. S proleća, na primer, bili su jedno vreme zaokupljeni istraživanjem misaonog sveta leptira-kupusara. U povratku iz škole, vitlajući kaputima u kojima im je postajalo pretoplo, jurili bi za belim leptirima koji su krvudali tamno-amo, i nakon što bi im pošlo za rukom da pohvataju dovoljan broj ovih malenih stvorenja, šćućureni pored jarka, otkidalibbi im glavice i spuštali ih u zavijatah belih rubova novina (obično je Andor poneo sa sobom jučerašnje novine), jednu po jednu, i onda bi ih smrskali palcem i kažprtom — na margini novina ostale bi neobične mrlje koje su oni brižljivo proučavali. Nestrpljivo su čekali da vide šta će da ispadne, a moralio je uvek da ispadne ono na što je leptir mišljen trenutak pre no što je skraćena za glavu. Jedan bi u mrlji razaznao čoveka, sasvim jasno uočljivog, drugi pticu, sablju ili lađu. Kasnije je Andor sve pokvario, izmislio je, naime, da se iz mrlja može odgonetnuti šta će se desi, i oko toga se nisu složili, budući da Đorđe u to nije poverovao, leptir je, na kraju krajeva, ipak samo leptir, uostalom, Andor nije znao na koji način treba iz ovih mrlja da pročita BUDUĆNOST.

— MALINA — VANILA — D — D — DI! MALINA — VANILA — KSSS! PLJAS! PLJAS! — odjekivali su bojni poklići i komande u Đorđetovom dvorištu, gde su veoma često provodili duga popodneva sasvim sami, samo se Đurđeva sestrica motala oko njih. Majčica sprema i pere u bolje stojećim kućama, ni Otac nije kod kuće, on je sada, do daljnog, pravi vojnik, prošle nedelje bili su kod njega u poseti. Mogli su slobodno da uđu u kasarnu, tamo je bio Otac, s drugovima, bili su svih u vojničkom odelu, ali Đorđe ga je već izdaleko prepoznao, no strašno se uplašio kada ga je Otac podigao i stavio na led, jednog konja, ali onda su izašli i seli u travu, jeli su slane kifle i razgovarali, i tada je i strah iščezao. Ali Đorđe ne pominiće ovu posetu, jer bi time možda ražalostio Andora koji već dugo vreme nije video svog oca. (Đorđe je jednom slučajno čuo, rekli su za njega da je POLITIZIRAO, bilo je to nešto tajanstveno poput onih medicinskih knjiga koje su kod Andora, zajedno, krišom, prelistali.)

Dve vojske: nešto veće, četvrtaste boćice s obojenim zatraćima-kapicama i etiketama koje su im poput štita pokrivale tri strane (ranije su u njima bile esencije vanile, kakao i mali me prodornog mirisa) — to je većiti neprijatelj; a s ove strane, nekoliko manje, valjkaste boćice injekcija zatvorene crvenim i plavim gumenim čepovima čvrsto obavijenim tankim aluminijskim obručem.

Bilo je naprosto čudesno kako su žrtve, poginuli u žestkim jurišima, prepadiima i uzastopnim obraćunima, čim se za to ukazala potreba, skočivši nepojmljivo hitro, ponovo pošli,